

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY X. BARCELONA 30 DE SETEMBRE DE 1887 NÚM. 107.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA 'LS ASSOCIATS.—Pera 'ls no socis 1'50 pessetas al any.—Número sol 25 cénts.
Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totes
las comunicacions, y en las llibrerias de Verdaguer y Parera.

SESSIONS Y EXCURSIONS

- Octubre 14.—Sessió preparatoria de la visita á la Escola superior de Arquitectura.—Lectura de la Memoria de la excursió á las *Fonts del Llobregat y Sant Jaume de Frontanyá*, per D. Joaquim de Gispert.
- » 16.—Visita á la Escola superior d' Arquitectura.
- » 21.—Sessió preparatoria de la excursió á Bellulla, Santa Justa, Llíssá de Munt, Sant Valeriá, Llíssá de Vall y Parets.—Lectura de la Memoria de la excursió á las *Fonts del Llobregat y Sant Jaume de Frontanyá*, per D. Joaquim de Gispert. (acabament).
- » 23.—Excursió á Bellulla, Santa Justa, Llíssá de Munt, Sant Valeriá, Llíssá de Vall y Parets
- » 28.—Sessió preparatoria de la excursió á Tortosa y Bocas del Ebre.—Lectura de la Memoria de la excursió de Berga á Sant Llorens de Morunys, per D. Agustí Valls y Vicens.
- » 30, 31 y Novembre 1.—Excursió á Tortosa y Bocas del Ebre.
-

SOCIS DELEGATS ENTRATS DURANT LO MES DE SETEMBRE.

D. Angel Causa, á Armentera.

» Joseph M.ª Basil y Matas, á Olot

EXCURSIONS

(*Extracte*).

CARDONA y SOLSONA, (particular), 25-29 d' Agost de 1887.

Assistència dels senyors Auléstia y Barallat (H.)

Lo dia 25 d' Agost prop passat, reunits á Manresa los esmen-
tats socis, se dirigiren á Cardona. Lo servey de passatgers entre
ditas poblacions se fa, avuy, per la empresa de Esteve Castellá
y C.^a, al preu de duas pessetas per asiento y á las horas que á
continuació s' expressan: 10 h. matí, cotxe; 12 h. mitjdia, tartana;
y 4 h. 50 m. tarde, cotxe.

Deixada Manresa envers las 5 h. de la tarde, passavan mitja
hora més tart, per St. Joan de Vilatorrada, poble nascut de poch al
calor del moviment industrial. S' oviran á n' aquells indrets las
serraladas ponentinas del pla de Bages ab sas monótonas siluetas.
En cambi, en lo pla alegre la vista la verdor de la vinya y de la
boscuria. A intervals d' uns 15 á 20 minuts vegeren á St. Marti
de Torroella; Callús ab lo camí de Sampedor á la dreta y Man-
xons á la banda oposada, antiga barriada que recorda la jurisdic-
ció senyorial dels Fonollars; la fàbrica de Cortés; la de Torrents;
y la de Fusteret; arribant á Suria á la cayguda de la tarde.

A entrada de fosch sortíren de Suria y ben prompte la nit
privá als excursionistas la vista del paisatge. Forta turbonada se
desencadenava per la part del Miracle y part d' ella ab son sequit
de trons y llamps, arribá fins al trajecte que recorria lo cotxe.
Envers las nou s' entrava, per fi, en la històrica Cardona.

Lo dia 26, al matí, passáren á Casa la Vila, ahont foren rebuts
per lo Sr. Alcalde. Recorreguéren sas dependencias y se 'ls hi
posáren de manifest los documents més notables del Arxiu muni-
cipal. En companyía de dita autoritat visitáren lo *Museu de sal
gema*, format per lo difunt prébere D Joan Riba y Figols, altre
dels fills benemérits de la terra, que 's desvetllá, gran part de sa
vida, pera donar á conéixer á sos compatricis y als estrangers los
tresors que enclou la bellesa natural continguda á n' aquell clap
de montanya catalana, anomenada popularment *Las Salinas*. La

ASSOCIACIÓ quedá ja enterada, temps enrera, de la importancia que revela dit Museu, de las seccions en que 's troba dívidít, de sas classificacions científicas, dels objectes elaborats de més estima que hi figuran y del enginy y paciencia que presidí á sa formació; motiu fundat pera que 'ns deixém ara d' extendrens en novas recordansas. Se recomanan, especialment, cristalisacions salinas admirables y fragments del propi mineral brunyits que deixan veure clapas interiors de colors metàlichs molt vius. La celebritat de dit Museu ha traspassat, ab justícia, las fronteras de la nació, y no cal dir, que en ocasions diferentas, s' han presentat ja festejadors de sa adquisició ó enagenació. Per lo bon nom de Catalunya deplorariam que aquestos objectes passessin á engalanar los museus ó palaus extrangers. Conté, també, dit Museu, una secció arqueològica molt recomenable, formada principalment per valiosas taulas dels sigles xiv, xv y xvi, arquíllas, quadros, etc.

A la mitjdiada, féren vía envers la maravella natural coneguda per *Las Salinas*, ó sian, los grans criaders ó depósitos formats per los minerals de sal gema, d' ahont, desde temps inmemorial se 'n extreuen grans quantitats pera 'l consum públich y també, en més petita escala, pera la elaboració d' objectes d' utilitat y de fantasía. Al geólech, li convé, en gran manera, l' estudi d' aquesta montanya, y pera 'l pintor que busqui efectes de llum bó será que la visiti á punta de dia, per lo encisador espectacle que presenta la roca al reflectar los raigs del sol ixent.

Reberen, durant la visita, las atencions del Sr. Administrador de las minas, y després de la una de la tarde pujáren á la població per donar un descans als travalls del dia. Hi han, també, á Cardona en diferentas casas particulars objectes curiosos formats de la sustancia mineral de que 's fa mérit, y cal no descuydar, tampoch, la interessant colecció de *ca 'n Vinyas*.

Destinaren la tarde del propi dia pera visitar lo renomnat castell que dona nom á la població, acompanyats ab fina galantería per lo Sr. D. Enrich Rosich de la propia vila. Rebutts per lo Sr. Governador militar de la plassa, recorregueren en la amable companyía del Sr. Comissari de Guerra totas sas dependencias. Los patis, lo claustre, la sala de recepcions, la estancia ahont morí St. Ramon Nonat, la *Torra de la Minyona*, y la iglesia románica

ab sas tres naus y corresponents ábsides, ab son presbiteri y anti-guíssima cripta, ab sos senyorials sepulcres y tombas, tot forma un conjunt que deixa entreveure épocas y costums esplendents; aconteixements que exerciren senyalada influencia en los destins de la terra patria; y noms que per sempre més s' immortalisaren en las nostras crónicas y llegendas.

Lo temple, fou lo que cridá més principalment la atenció dels excursionistas. Los treballats sepulcres ab rica profusió de detalls foren especialment admirats, prenentse nota de sas inscripcions més interessants. L' àmbit del temple contenía anys enrera, depòsits de palla y de carbó. Avuy, la ex-Colegiata Agustiniàna serveix pera magatzém de ferro y de utensilis militars, y causa dol contemplarla en son present estat. Davant de la profanació artística que s' hi observa, es impossible trepitjar ab indiferencia lo recinte que inspirá grans actes de valor y de caballerositat á tot' una rassa d' héroes. Si 'l sentiment de noblesa obliga; si l' amor á la patria no s' ha esborrat; precis es tornar al vell temple la vida y l' esplendor d' altres temps.

Hi ha en la actualitat en lo castell una capella castrense; lo natural y lògich, donchs, seria restablir lo culto al antich temple senyorial habilitantlo pera 'l servey religiós de la tropa. Aixís tindriam salvada una joia artística que d' altre modo corre perill de pérdrers.

Aprofitant ja la escassa claror del dia se dirigiren al temple parroquial, obra ojival de proporcions poch esbeltas, y de detalls esculptórichs ben estimats. Se baixá á la cripta ahont se 'ls hi mostraren las *Santas reliquias*, essent obra del renaixement las caixas que las contenen. Mes, la millor joia del culto, es indubtablement, la creu gòtica processonal de plata, elaborada ja á principis del renaixement, qual influencia s' hi nota en son conjunt.

Lo viatjer trobará á Cardona duas paradas: la de *Ca'n Arpa* y la de *Bellavista* ahont s' hostatjaren nostres consocis. Per lo que toca á la última lo servey de cambras es superior al de taula y 'ls preus un xich exagerats.

A las 4 h. matí del dia 27 sortiren en tartana pera la ciutat de Solsona. Segueix la carretera la vora dreita del Cardoner y al arribar al k. 38 se troban *Las Planas* que marcan la divisoria entre

las províncias de Barcelona y Lleyda. Segueixen després los *pujals de Clariana* ahont se deixa 'l riu, pera trobar á la esquerra la riera de Solsona coneguda per *Riu negre*. Se troban après lo casal de *la Flauta*; pla y poble de Sta Susagna; la pujada (k. 43) que porta al *Pla de la Guardia*; *Ca 'n Blanch d' Ortoneda*; baixada de Sant Just; arribant, per fi, á Solsona, prop de las vuyt.

En companyia del soci delegat D. Joaquim Casas y Subirana, que ab suma amabilitat y cortesia 'ls acompanyá constantment durant sa estada á dita ciutat, passáren á visitar la Seu, qual temple ve format per una sola nau lleugerament apuntada y de poca esbeltés, singularment en la part absidal. Los altars son moderns, haventhi *imatges de recomenable execució*. La *interessantíssima* imatge de la Mare de Deu del Claustre, se venera en una capella que s' está restaurant segons l' estil compost, desprovist d' aquella severitat y misticisme que reclamaria la índole arqueològica de la prodigiosa imatge, una de las obras de antigua escultura religiosa més notables de Catalunya. La devoció del poble solsoní envers la Imatge es de las més vivas que 's conservan en lo Principat. En l' exterior de la Seu son de notar un enfarfech de cossos sortints y surmontats que ofegan per complert lo plan del monument *ojival y desfigurant, en quant al primitiu, la bellesa de sos ábsides románichs*.

En los claustres s' hi troban duas sepulturas del sigle XIII ab estatua jayent, un sarcófach y una lápida del XIV, haventsen tret calchs y copias de las llegendas que contenen. En la Sala Capitular hi observaren los retratos dels bisbes Lassala y Vazquez, de tamany casi natural.

Visitáren lo ex-convent de St. Domingo que conté un petit pati ab archs ojivals del sigle XVI y una iglesia del XVII, y 'l palau episcopal, ab fatxada de molt bon gust sobre motius d' ordre compost. Lo Iltre. Sr. Governador eclesiástich acompanyá als excursionistas á recorrer totas las dependencias del edifici.

Donáren terme als travalls d' aquest dia, pujant á mitja tarde, á Castellvell, antigua fortalesa situada dalt d' una eminencia que domina la ciutat. Durant la darrera guerra civil sofrí notables desperfectes que han disminuhit sa importancia artística y militar.

Examináren en lo segon dia las murallas que cenyeixen la

ciutat las quals restan ben conservadas, notantshi en alguns indrets fragments d' aparells que recordan la época romana. Igual circumstancia notáren en lo mur de la font anomenada la *Mare de las fonts*. En lo pou de St. Magí, situat en las aforas, hi observaren uns capitells bízantíns y en l' interior de la ciutat cal fixarse en algunas finestras de la plassa Major, en lo típich aspecte de la de St. Joan y en los finestrals de la antigua casa dels baròns de St. Climent. Passáren á casa del Sr. D. Domingo Valls, ilustrat advocat y Secretari del Ajuntament, qui 'ls hi posá de manifest llibres y documents molt curiosos é interessants referents principalment á la historia eclessiástica de la Seu de Solsona. Ab sa companyía, la del delegat Sr. Casas, y la dels senyors Culell, Cominás y Aguilar, altres dels senyors solsonins que dispensaren finas atencions als excursionistas, passaren molt llarga estona examinant l' Arxiu municipal. Fullejáren diferents pergamins y llibres, entre ells, unas curiosas Ordinacions, tot lo que forma una bona base pera fer la historia civil de la ciutat.

D' allí pujáren á la torra que conserva la histórica campana que convocava al Concell. Dita campana, que 's creu data del sigle *xiv*, conté una llègenda bastant esborrada y una imatge gòtica de la Mare de Deu. Retornaren novament á la Seu ahont se 'ls hi mostraren tots los objectes del culto y varias altrás antiguitats, entre ellas, los *Sants Caps*, ó sian, dos grans bustos de plata representant á St. Sebastiá y Sta. Úrsula cenyint corona real, obra de orfevrería italiana del sigle *xvi*, y contenint en son interior cránis humans, que la tradició assegura ésser los propis de dits mártirs. Ab motiu de la exhibició de dits objectes vinguéren en esment, ab la impressió que 's pot suposar, de que, per acort del Capítol, ha sigut venuda á un agent estranger, una preciosa lauda sepulcral de bronze ab llegenda gòtica y una figura esgrafiada, y que 's troban també molt avansadas las gestions pera despendres d' uns richs tapissos ab que solian adornar lo Monument de Semana Santa. No creyém que aixó reveli molt respecte al art ni amor á la terra, ni que ab semblants exemples se vigorisi lo sentiment tradicional dels pobles. Lo que deplorém es que en la diócessis de Solsona no hi regeixin las sábias disposicions que sobre la materia han dictat, ab ver aplaudiment dels aymadors de la patria, los prelats de Tarragona, Gerona, Barcelona y Vich.

Lo tercer dia vegeren objectes artístichs y arqueològichs que 'ls hi posáren de manifest en las casas Mas, Corominas, Culell y Figols; recorreguéren alguns punts pintoreschs del entorn, deventse fer especial menció de la pollancreda de la ribera, de la miranda *del Bisbe*, del *bosquet de 'n Fabra*, y sobre tot, per presentar un bellíssim cop de vista, del *Pont de la Frau*. Per la tarde sortíren en companyia dels solsonins ja nomenats y de la del Sr. Pellicer, metje de la ciutat, pera 'l llogaret d' Olius que 's troba á una hora NE. de la ciutat, als peus del Cardoner, que contribuheix al aspecte veritablement rialler de la fondalada. Un molí molt pintoresch presenta 'ls vestigis de sa casa marquesal, qual darrer successor feu donació del títol á la Mare de Deu del Claustre y en sa representació á la Mitra de Solsona. Modernament hi havia hagut la *casa de camp ó esbarjo dels prelats solsonins*.

La iglesia parroquial, de construcció románica, es notable; consta d' una sola nau ab volta de canó, y en lo presbiteri hi figuren duas columnas empotradas aguantant l' arch toral. En la finestreta absidal ve sostingut l' arch per duas columnetas. Te una *cripta, formant tres naus divididas per tres columnas per banda* ab capitells sense treballar, dels quals arrancan los archs que sostenen en sa intersecció voltas creuhadas.

En l' exterior del ábside semicircular hi apareixen platabandas y arquets simulats, essent quadrada la torra-campanar. Es de factura primitiva la barana de ferro de las escalas del presbiteri, formada per feixos enrollats en son extrem.

La ciutat de Solsona ofereix, avuy, una migrada existencia. No hi ha en ella 'l moviment y la vida que li pertocarian per sa importancia històrica y per ser centre natural d' una extensa comarca. Las fonts de sa riquesa restan estroncadas, y la petjada fratricida de la guerra se mostra encara en sos edificis. Pera real-sarla convindria un comú esfors per part de sos fills que cooperés á una *més viva acció per la dels poders públichs*; que 's prengué per exemple, un canal del Cardoner pera fertilisar sos camps y hortas; y sobre tot, que s' enlassés la ciutat ab las importants poblacions de Berga, Ollana, Basellas, Pons y Calaf.

Datos d' interés pera l' excursionista: *Posadas*: la del *Boix*, carrer del Pont; la de la *Rosa*, carrer del Castell; y la de *Tolrà*,

plassa de la Iglesia. — Correus: Se reparteix la correspondència á las 8 h. y 10 h. del matí.—Servey de carruatge ab Cardona: una tartana que surt á las 5 h. del matí y altra á las 3 h. de la tarde.— Cens: 2196 habitants.—Industrias especials: la de ganivets y la de coberts de fusta, en notable decadencia.— Firas: ne celebra set al any, y ademés, lo gran mercat de bestiar en los plans de Torregasa, que te lloch lo 20 de Setembre. — Mercats ordinaris: los dimars y divendres.

NOVAS

Ab lo present número se reparteix un fascicle del volúm II de *Memorias* de la ASSOCIACIÓ corresponent al any 1878.

Se confia que dintre del present any se podrán acabar los que faltan pera completar l' aludit volúm.

La impressió del volúm VIII, ó sia, 'l del any 1884, está molt abandonada, de manera que se posará á la venda á últims d' any.

MEMORIAS

DE LA ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS

Se n' ha publicat lo volúm III corresponent al any 1879, que compren xv—388 planas.

L' ilustren 28 grabats trets dels cróquis que posseheix la ASSOCIACIÓ y va acompanyat d' un completíssim index analítich que facilita extraordinariament la consulta del llibre.

Los Srs. Socis subscriptors á dit volúm podrán passar á recullir los exemplars suscrits, al preu de 5 pessetas cada un, en lo local de la ASSOCIACIÓ. Se ven, pera 'ls socis no subscriptors, al preu de 6 pessetas; y pera lo públich al de 7'50 pessetas, en las principals llibrerias de Barcelona.

Los Srs. Socis delegats que desitjin obtenirlo deurán designar persona que 'l reculle y satisfasse 'l preu á Barcelona.